

۳- حقوق مالکیت فکری :

امروزه بیش از پیش بر ضرورت خلق و حمایت از ایده‌ها و نوآوری‌های منتج از افکار بشری تأکید می‌شود، چرا که گسترش تکنولوژی‌های ارتباطی، جهانی شدن اقتصاد و رشد فزاینده مبادلات تجاری بین کشورهای مختلف منجر به آن شده است که نه تنها زمینه‌های استفاده غیر قانونی از آثار ابداعی توسط هنرمندان و مخترعان به آسانی فراهم شود، بلکه زمینه‌های تجاری شدن این ابتکارات نیز با پیچیدگی‌های بسیاری مواجه شده است. به همین لحاظ نظام مالکیت فکری به یکی از مسائل زیربنایی سیاست‌های نوین اقتصادی در سطوح ملی تبدیل شده و بسترهای قانونی جهت حمایت از این حقوق در سطح جهانی نیز فراهم آمده است. نظام مالکیت فکری توازنی را میان منافع پدیدآورندگان فناوری‌های نوین که اغلب به طور وسیع از منابع و داده‌ها در ایجاد و توسعه فناوری استفاده می‌کنند و منافع به کارگیرندگان فناوری که از آن به عنوان ابزار مهمی در جهت بهبود و پیشرفت توانائی‌های فناورانه و رقابت در بازار بهره می‌گیرند، برقرار می‌سازد.

نظام مالکیت فکری به عنوان ابزاری سیاسی از سوی سیاست‌گذاران کشورهای مختلف مورد توجه قرار گرفته است. بنابراین فهم پایه‌های حقوقی و اقتصادی این نظام، پیش شرطی برای درک افزایش نقش و اهمیت آن در راهبرد ملی در جهت تقویت توان رقابتی و تسریع توسعه اقتصادی اجتماعی است. بسیاری از کشورهای در حال توسعه (که اغلب واردکننده فناوری بوده‌اند تا خلق کننده آن)، در سال‌های اخیر سرمایه‌گذاری فراوانی در حوزه‌های مختلف علم و فناوری انجام داده‌اند و بنابراین در برخی از حوزه‌های فناورانه، این کشورها در زمره خلق‌کنندگان و عرضه کنندگان فناوری مطرح شده‌اند و یا به دنبال چنین جایگاهی هستند. بدین سبب این کشورها در تلاشند تا زیرساخت‌های حمایت و توسعه دارایی‌های مالکیت فکری خود را جهت عرضه دستاوردهای فناورانه به سایر کشورهای جهان توسعه و بهبود بخشند. روند رو به رشد حمایت از جنبه‌های مختلف مالکیت فکری در سراسر جهان و نیز افزایش نوآوری‌های فناورانه صورت گرفته در سال‌های اخیر، باعث شده است تا توجه مسئولین و سیاست‌گذاران کشورمان نیز به لزوم توسعه و حمایت از دارایی‌های مالکیت فکری جلب شود.

۳-۱- تعریف حقوق مالکیت فکری :

حقوق مالکیت فکری در معنای وسیع کلمه عبارت است از حقوق ناشی از آفرینش‌ها و خلاقیت‌های فکری در زمینه‌های علمی، صنعتی، ادبی و هنری که از راه دانش، هنر یا ابتکار آفریننده آن پدید می‌آید. هدف حمایت از این حقوق، تشویق و ترغیب ایجاد آفرینش‌های فکری و آزاد سازی دسترسی به آنها با هدف توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و بهبود زندگی بشر است. به عبارت دیگر حقوق مالکیت فکری حقوقی است که به صاحب آن اختیار انتفاع انحصاری از فعالیت و فکر و ابتکار انسان را می‌دهد.

لازم به ذکر است که «حقوق مالکیت فکری» اصطلاحی است که توسط برخی از حقوقدانان به جای «حقوق مالکیت معنوی» به کار می‌رود. از نظر این دسته از افراد کلمه معنوی شاید جامع باشد، ولی مانع نیست. کلمه معنوی در لغت منسوب به معنی و مقابل مادی و صوری تعریف شده است، حال آنکه منشاء این حقوق فکر و اندیشه و تعقل انسان‌هاست.

۳-۲- اهمیت مالکیت فکری :

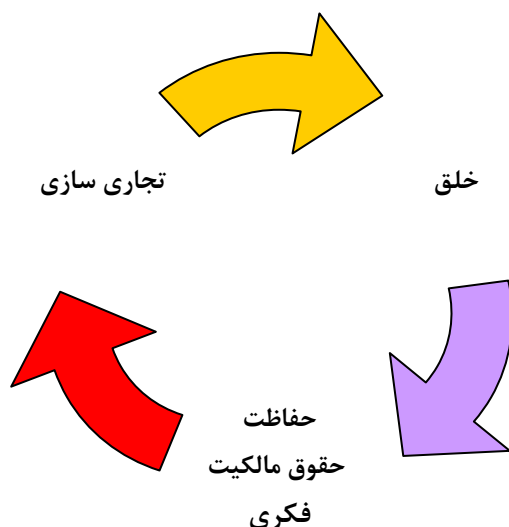
مالکیت فکری از جمله مقوله‌هایی است که به جهت اهمیت آن باید حفاظت شود، همانگونه که نیروی انتظامی امنیت را در شهر حاکم می‌سازد، مالکیت فکری هم باید محافظت شود. چرا که محصول هوش انسان، در مقایسه با سایر کالاها و محصولات دارای سه خصیصه ویژه زیر است:

۱- نتیجه مستقیم کار فکری انسان است.

۲- در اثر مصرف از بین نمی‌رود.

۳- به راحتی عرضه شده و قابلیت تکثیر دارد.

همانطور که در حلقه زیر نمایش داده شده است، حقوق مالکیت فکری، حلقه مکمل چرخه نوآوری به حساب می‌آید. بعد از خلق ایده با ایجاد حقوق مالکیت فکری امکان تجاری‌سازی آن تسهیل می‌شود.

۳-۳- مفاهیم و ابعاد حقوقی و اقتصادی مالکیت فکری :

۱- اهمیت و نقش مالکیت فکری در صحنه بین‌المللی به تدریج روبه گسترش است. جهانی شدن تجارت بدین معناست که آثار و تراوشات فکری انسان مانند اختراعات، طرح‌ها، علائم و نام‌های تجاری، کتاب‌ها، موسیقی و فیلم، اکنون در دسترس مردم اقصی نقاط جهان قرار گرفته است.

۲- به تعبیر دبیرکل سازمان جهانی مالکیت فکری، مالکیت فکری ابزاری قدرتمند برای توسعه اقتصادی و ایجاد ثروت است، که هنوز در همه کشورها به خصوص کشورهای در حال توسعه به نحو احسن به کار گرفته نشده است. مالکیت فکری، قدرت خلاقیت و ابتکار مربوط به آثار هنری یا حل

مشکلات عملی، محدوده انحصاری هیچ کشور یا قومی نیست، بلکه منبعی از توانایی‌های نامحدود است، که در اختیار همگان قرار دارد. مالکیت فکری، نیرویی است که می‌توان از آن در جهت پر بار کردن زندگی انسان‌ها و آینده آنها از لحاظ اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استفاده نمود.

۳ - نظام بین‌المللی مالکیت فکری با دو معاهده اصلی یعنی معاهده پاریس در سال ۱۸۸۳ جهت حمایت از مالکیت صنعتی و معاهده برن در سال ۱۸۸۶ برای حمایت از آثار ادبی و هنری در اذهان ریشه دواند. این تلاش‌ها با تصویب موافقت‌نامه تریپس (TRIPS) در سال ۱۹۹۵ به اوج خود رسید. این موافقت‌نامه هفت نوع از انواع حقوق مالکیت فکری را پوشش می‌دهد: کپی‌رایت، علامت تجاری، نشانه‌های مبدأ جغرافیایی، طرح‌های صنعتی، مدارهای کامل، اطلاعات محرمانه و حق اختراع. در عین حال معاهدات و اسناد قابل توجه دیگری نیز در این زمینه به مرور به تصویب رسیده‌اند که همگی نظام جامع حقوق مالکیت فکری را در سطح بین‌الملل تشکیل می‌دهند.

۴ - سازمان جهانی مالکیت فکری (WIPO)، سازمانی بین‌المللی است که هدف اصلی آن، تضمین حمایت از حقوق پدیدآورندگان و مالکان حقوق مالکیت صنعتی در سراسر جهان و همچنین شناسایی و قدردانی از مخترعان و نویسندگان به دلیل قوه ابتکار آنهاست. این حمایت بین‌المللی برای خلاقیت بشر بسیار حائز اهمیت بوده و باعث گسترش مرزهای صنعت و فناوری گردیده و در نتیجه موجب ارتقای سطح ادبیات و هنر در جهان و ایجاد محیطی باثبات برای بازاریابی تولیدات فکری و نهایتاً موجب حرکت چرخ‌های تجارت بین‌المللی خواهد شد.

۵ دارائی‌های غیر ملموس، به تدریج به عنوان ملاک کارایی و عملکرد آتی شرکت‌ها محسوب می‌شوند. در سال ۱۹۸۲، ۶۲ درصد از دارایی شرکت‌ها در آمریکا، دارائی‌های مادی و ملموس بود، ولی در سال ۲۰۰۰ این رقم به ۳۰ درصد رسید. در اوایل دهه ۹۰ سرمایه‌های معنوی (غیرملموس) در اروپا بیش از یک سوم کل سرمایه‌ها را تشکیل می‌داد و در سال ۱۹۹۲ در هلند این رقم به بیش از ۲۵ درصد کل سرمایه‌گذاری‌های خصوصی و عمومی رسید. به طور میانگین ۴۰ درصد ارزش یک شرکت که در سرمایه‌های غیرملموس و معنوی است، به هیچ طریقی در ترازنامه شرکت نشان داده نمی‌شود. به این دلیل، مالکیت معنوی را گاهی ارزش مخفی می‌نامند.

۶ دارائی‌های معنوی در معاملات تجاری در سطح بین‌المللی نقشی محوری دارند. مالکیت‌های فکری اکنون یکی از با ارزش‌ترین یا اغلب با ارزش‌ترین سرمایه در دادوستدهای تجاری هستند. قراردادهای واگذاری پروانه بهره‌برداری (لیسانس)، قراردادهای ساخت، خرید، توزیع، ادغام یا قراردادهای کسب و مالکیت، همواره حاوی عناصری از حقوق مالکیت فکری هستند. در سال ۱۹۹۹ میزان فروش پروانه مالکیت صنعتی در جهان به بیش از ۱۰۰ میلیارد دلار رسید، که نسبت به رقم سال ۱۹۹۰، ۵۰ میلیارد افزایش داشت.

۷ - مهمترین نکته در حقوق اعطایی در چارچوب حقوق مالکیت فکری، خصیصه انحصاری بودن آنهاست. بدین مفهوم که بهره‌برداری از آن حقوق صرفاً متعلق به پدیدآورنده و مالک آن است و دیگران حق استفاده از آنها را بدون اجازه مالک ندارند و بدین جهت قابلیت خرید و فروش و امکان واگذاری این حقوق برای مدت معین وجود خواهد داشت.